

A magyar japonizmus-kutatás hiányterületei

A Kállai Ernő művészettörténeti-műkritikai ösztöndíj által támogatott, 2021-es kutatások rezüméje

Dénes Mirjam

A japonizmus, azaz a japán kultúra vizsgálata, értékelése és a nyugati művészetekre gyakorolt inspiratív hatása Magyarországon immár egy évtizede áll kutatási érdeklődésem középpontjában. A jelenséget hazánkban az 1980-as évek óta kutatják, s az utóbbi öt év jelentős eredményeket hozott megismerésében és megismertetésében, értelmezésében és a kutatás számára megnyíló új lehetőségek feltérképezésében. 2020-ban azzal a céllal pályáztam a Kállai Ernő művészettörténeti-műkritikai ösztöndíjra, hogy a magyar japonizmus eddig nem kutatott területeinek megkezdhessem a feltérképezését, amelyek terveim szerint a jövőben kiállítások, publikációk formájában mások számára is ismertebbé, sokszínűbbé, mélyebbé teszik e fogalom jelentését. 2021-es kutatásaim három nagy témakörben folytatták a 2020-ban felvázolt terveimet.

1. Japonizmus a Zsolnay-gyárban (a magyar japonizmus reprezentatív példái az iparművészetben c. altéma kereteiben)

Feladat: A Zsolnay-gyár köréből fennmaradt eredeti japán tárgyak vizsgálata, meghatározása, összevetése a műhely rájuk reflektáló darabjaival. A gyár ornamentika-repertoárjának forráskutatása korabeli elérhető mintagyűjteményekben és képes kiadványokban, illetve az ez idő tájt nemzetközi kiállításokon látható nyugati japonizáló és eredeti japán darabokkal való összevetésük, illetve nem közvetlen motívumátvételen alapuló stilisztikai vagy technológiai hasonlóságok kimutatása.

Eredmények: A Janus Pannonius Múzeum gyűjteményében megvalósult az alapkutatás, illetve a Baranya Megyei Levéltárban a forrásértékű számlakönyvek kutatása. 2021. 09. 25-én az MTA Bölcsészettudományi Kutatóintézetében zajló Látkép művészettörténeti konferencián elhangzott *A pécsi Zsolnay-gyár mintagyűjteménye, különös tekintettel japán kerámia-anyagára* című előadás. A kutatás eredményeiből 2022 tavaszán kamarakiállítás nyílik a Janus Pannonius Múzeum Zsolnay Múzeumában, melyhez a kiállítandó anyag leválogatása, installációba rendelése, a kiállítás koncepciója, szinopszisa elkészült. A kiállítást magyar és angol nyelvű kiadvány kíséri, melynek nyitótanulmány 2021 során szintén elkészült.

2. Japán vizuális megjelenése a magyar sajtóban (1896-1918)

Feladat: A magyar sajtó japán témájú képeinek kigyűjtése, értelmezése, előképek felkutatása. Dénes Mirjam *Japán vizuális megjelenése a magyar sajtóban (1853-1895)* címmel írt szakdolgozatának (Károli Gáspár Református Egyetem, 2018) átszerkesztése a Pagoda és krizantém sorozat *Messziről felmerülő, vonzó szigetek* című forráskiadvány-sorozat (szerkesztő: Buda Attila) V. kötetévé 2020-ban megtörtént, 2021-ben a cél a téma 1896-1918 közötti időszakra vonatkozó feldolgozása a forráskiadvány-sorozat VI. kötetéhez.

Eredmények: A Ráció Kiadó kitűzte Pagoda és krizantém című japán forráskiadvány-sorozata 7. és 8. kiadványának publikációs adatait: Dénes Mirjam, *Japán vizuális megjelenése a magyar sajtóban (1853—1895)*, szerk. Buda Attila, Ráció, Budapest, 2023. valamint Dénes Mirjam,

Japán vizuális megjelenése a magyar sajtóban (1896–1918), szerk. Buda Attila, Ráció, Budapest, 2025. A 2021-es év feladataként a 2025-ben publikálandó kötet képanyagának tisztítása, rendezése elkészült, a gyűjtemény végső rekordszáma: 463. A képek beazonosítása, pontos meghatározása, forrásaik feltérképezése folyamatban van. A kiadvány tartalomjegyzéke elkészült, a kutatás eredményeiként a főbb tézisek megfogalmazhatóvá váltak. A teljes kézirat elkészülésének időpontját annak mennyiségi szükségletei miatt 2022-re helyeztem át.

E témához kapcsolódó konferencia előadásomat (Mirjam Dénes: *Photography and the Changing 'Image' of Japan in the Early Illustrated Press*) 2021.09.30-án tartottam a prágai szervezésű, *Photography in Asia 1839-1939* című online konferencián. A konferencia anyagából 2022-ben angol nyelvű, szerkesztett kötet készül. E témához kapcsolódóan szintén előadást tartottam (Dénes Mirjam: *Japanológia és művészettörténet határán. A japonizmus vizuális forrásainak kutatásáról*) a Károli Gáspár Református Egyetem Művészet, bölcsészet, Japán c. konferenciáján, 2021.11.04. A konferencia anyagából 2022 során magyar nyelvű, szerkesztett kötet készül.

3. A modern japán exportművészet kultúr- és gazdaságpolitikájának, valamint a japonizmus piacának kapcsolatai

Feladat: a japán és angol nyelvű szakirodalom felgyűjtése, feldolgozása és publikálása, utóbbi a japonizmust nem egyoldalúan, a nyugat Japán iránti érdeklődését tükröző jelenségként, hanem a nyugatiasodó és modernizálódó Japán által tudatosan generált gazdaság- és kultúrpolitikai folyamatként értelmezi.

Eredmények: A témában a Magyarországról elérhető angol és japán nyelvű források feldolgozása megtörtént. (Az angliai illetve japán kutatóút a járványhelyzet miatt megvalósult, a további szakirodalom felgyűjtése, feldolgozása jövőbeli feladat.) Mivel e kutatás részben kapcsolódik doktori disszertációm témájához, a feldolgozást a disszertációs kutatás keretein belül tervezem tovább folytatni (2022-2023, japán ösztöndíj segítségével). Angol nyelvű konferencia-előadás a témában (Mirjam Dénes: *How to Make Collections Talk? Learning about Japan through Its Art*) 2021. szeptember 3-án, online formában lezajlott a bukaresti *Japan: Pre-Modern, Modern, Contemporary. A Return Trip from the East to the West: Learning in, about and from Japan* című konferencia keretein belül. A konferencia tartalmából szerkesztett kötet készül 2022 során. Egyetemi előadás a japonizmusról és annak aktuális kutatási kérdéseiről a Károli Gáspár Református Egyetemen 2021.04.06-án, mely a fenti kérdéskört is tárgyalta.

További, a pályázatban nem tervezett kutatási eredmények:

Dénes Mirjam: „Igazi komédia, kóklerség, szemfényvesztés, nem is akar valóság lenni...” Füst Milán japán fametszeteiről. *Irodalomismeret*, 2021/2, 83-98.

Dénes Mirjam, Fajcsák Györgyi, Piotr Szałowski, Toshio Watanabe: *Japonizmus az Osztrák-Magyar Monarchiában*, Szépművészeti Múzeum – Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, digitális kiadvány, 2021 (megjelenés alatt).

Összegzés:

A magyar japonizmus-kutatás hiányterületei című pályázati tervet 2020. februárjában a 2020-as és a 2021-es évre terveztem. Míg a 2020-as év főként az anyaggyűjtésre és feldolgozásra, a 2021-es év az ezekből leszűrhető tudományos eredmények összefoglalására és publikálására

koncentrált. Bár a COVID-19 pandémia okozta kutatási nehézségek, illetve a tervezett publikációs fórumok felfüggesztése jelentősen gátolták terveim hiánytalan megvalósítását, a fentiekben igyekeztem bemutatni, hogy a kutatási témák kismértékű változtatásával, illetve új lehetőségek keresésével a munkatervnek megfelelő mennyiségű eredménnyel járt a munkám, még ha tartalmában nem is fedi azt teljesen.

A pandémia okozta meg nem valósuló feladatokat továbbra is feladatomnak tekintem (az ösztöndíj támogatási ideje lejártától függetlenül), és örömmre szolgál kijelenteni, hogy további olyan számos célt és publikációs formát találtam az ösztöndíjprogram megvalósítása során, amelyeknek köszönhetően az elmúlt két évben lezajlott kutatásaim folytatása várható. Köszönöm az Ösztöndíj-bizottságnak, hogy munkámat érdemesnek találták a kétéves támogatásra, és hogy helyt adtak a japán művészet magyarországi kultúr- és művészettörténeti kereteken belül történő, sokszínű vizsgálatára, amellyel mind hazai, mind nemzetközi tudományos ismereteink gazdagodhattak.

Budapest, 2021.12.01.

Dénes Mirjam
ösztöndíjas